

Sağlık

“Sağlık, sadece, hasta ya da zayıf olmama durumu değil; fiziksel, zihinsel ve sosyal bakımdan tam anlamıyla iyi olma durumudur.”

Heave

Sağlık, hem sosyal, ekonomik ve siyasi boyutu olan hem de insan haklarını ilgilendiren bir konudur. Yoksul insanların ölümlerinin ve bazı yaygın hastalıkların temelinde eşitsizlik ve yoksulluk yatar. Dünya Sağlık Raporu hastalık ve ölüm sebeplerini numara kodları vererek sınıflandırır. Dünya Sağlık Raporu'na göre dünya üzerindeki ölümlerin birinci sebebi 295.5 koduna sahiptir, bu kod da yoksulluğa aittir. Durum tam anlamıyla bir kısır döngüye dönüşmüştür: yoksulluk hastalıklara sebep olur, bu durum da ardından daha büyük yoksulluğa sebep olur.

Son on-yirmi yılda, dünya genelindeki ekonomik değişimler insanların sağlığını, tıbbi bakıma ve sosyal hizmetlere erişimlerini kökten etkiledi. Dünyanın kaynakları sadece birkaç ekonomik aktörün elinde yoğunluk kazanmaya başladı. Bu aktörler ise sadece karlarını en yüksek düzeye çıkarma gayreti içindeler. Ekonomik ve finansal politikalar—Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Ticaret Örgütü gibi—sadece küçük bir grup hükümet ve uluslararası organ tarafından belirleniyor. Bu örgütlerin politikaları çokuluslu şirketlerin faaliyetleriyle birleşince, hem Güney hem de Kuzey yarımkürede yaşayan insanların yaşamları, yaşam alanları, sağlık ve esenlikleri üzerinde ciddi tehlikeler meydana geliyor.

Geçmişte hiç olmadığı şekilde ölüm ve hastalıklara dair veriler adaletsizlik ve eşitsizliğin bir başka yüzünü ortaya çıkarıyor: dünya nüfusunun % 75'i gelişmekte olan ülkelerde yaşıyor. Ancak bu ülkeler dünya ilaç pazarının sadece % 8'ini temsil ediyor. Dahası, dünya nüfusunun üçte birinin hayati öneme sahip ilaçlara erişimi yok.

İlgili etkinlikler

- İlaçlara erişim, sayfa 80.
- Aile içi ilişkiler, sayfa 114.
- Bahçekondu, sayfa 139.
- Cinsellik konuşma zamanı!, sayfa 156.
- Mükemmel bir dünyada yaşamak, sayfa 160.
- Herkes için spor, sayfa 214.

AİDS ve insan hakları

Aktarılanlara bir örnek de AIDS. Zengin ülkelerde HIV/AIDS hastaları, *antiretroviral* ilaçlar sayesinde daha uzun süre ve daha iyi şekilde yaşayabiliyor. Bu ilaçlar bazı devletler tarafından bedava ya da uygun fiyatlarla sunuluyor. Güney ülkelerinde ise HIV pozitif insanlar ölüyor, çünkü tedaviye erişimleri yok. Bu ülkelerde bir kişinin yıllık sağlık harcaması ise toplam 10 Amerikan Doları.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun AİDS ve insan hakları üzerine yayınladığı bir raporda, AİDS'in dünya çapında yaygınlaşmasıyla çok sıkı ilişki içinde olan insan hakları şu şekilde belirlenmiştir: ³²

- *Evlenme ve aile kurma hakkı.* BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan bir rapora göre "HİV/AİDS'le yaşayan insanların hakları, devlet yasaları gereğince evlenme yetkisi almanın bir ön şartı olan evlilik öncesi zorunlu testle veya 'AİDS'sizdir sertifikası' talebiyle ihlal edilmektedir. İkincisi, HİV ile yaşayan kadınların kürtaja zorlanması ya da sterilizasyonu hem aile kurma hakkını hem de bir insanın özgürlük ve vücut bütünlüğü hakkını ihlal etmektedir."
- *Çocukların ve gençlerin insan hakları* da tehdit altında olabilir. "Bu hakların birçoğu, örneğin insan ticareti, fuhuş, cinsel sömürü ve cinsel tacize uğramama hakkı HİV/AİDS'in önlenmesi, çocuk bakımı ve çocukların desteklenmesi için geçerlidir. Bunun sebebi çocuklara karşı cinsel şiddetin, birçok şey yanında çocukların HİV/AİDS'e karşı zayıf olma durumunu ortaya çıkarmasıdır. Her türlü bilgi ve görüşü arama, bulma ve bildirme özgürlüğü ve eğitim hakkı, çocukların enfeksiyona engel olmaları için ve eğer enfeksiyona yakalandıysa bununla nasıl başetmeleri gerektiği hakkında ihtiyaç duydukları bilgiyi verme ve alma hakkını sağlar."
- "Mahremiyet hakkı fiziksel mahremiyete saygı duyulması yükümlülüğünü de kapsar. Buna HİV testi yaptıracak kişinin rızasının alınması yükümlülüğü, ayrıca bilginin gizliliği, HİV'li bir kimsenin durumuyla ilgili bilginin gizliliğine saygı duyulması dahildir. Bir kişinin mahremiyet hakkı konu HİV/AİDS olduğunda zorunlu hale gelmektedir. Bunun birinci sebebi HİV testinin kaçınılmazlığı, ikincisi ise HİV durumu ortaya çıktığı takdirde mahremiyet ve gizliliğin kaybedilmesinden kaynaklanan damgalanma ve ayrımcılıktır. Mahremiyetin korunmasıyla, toplumdaki bireyler kamu sağlığı sisteminden faydalanırken kendilerini güvende ve rahat hissedeceklerdir."
- *Eğitim hakkı:* "Bu hak HİV/AİDS bağlamında üç büyük bileşenden oluşur. Birincisi, hem çocuklar hem de yetişkinler HİV üzerine, özellikle HİV'in önlenmesi ve tıbbi bakım konusunda eğitim alma hakkına sahiptir. HİV/AİDS konusunda eğitim verilmesi, HİV'i önlemenin ve tıbbi bakımın en önemli –yaşam kurtaran– bileşenlerinden biridir. Her kültürel ve dini gelenekte HİV/AİDS üzerine gerekli ve yeterli bilginin hem okulda hem de okul dışındaki eğitim programlarına dahil edilmesi için uygun araçların bulunmuş olması devletin sorumluluğundadır. İkincisi, devletler, HİV ile yaşamak zorunda olan çocukların ve yetişkinlerin eğitime erişimlerinin reddedilerek ya da HİV durumlarından ötürü kısıtlamalara uğrayarak ayrımcılığa uğramamalarını güvence altına almak zorundadır. Eğitimin engellenmesi gibi önlemlerin arkasında kamu sağlığı kaygısı yatamaz, çünkü eğitim ortamlarında HİV'nin gelişigüzel bulaşması riski yoktur. Üçüncüsü, devletler eğitim aracılığıyla HİV/AİDS ile yaşayan insanlara karşı anlayış, saygı, hoşgörü ve ayrımcılık karşıtlığının gelişmesini sağlamalıdır."
- "Çalışma hakkı her bireye gerekli mesleki nitelikler dışında bir ön şart gerektirmeden istihdam edilme hakkını sağlar. İş başvurusu yapan bir kişi ya da çalışan kişi HİV testi yaptırmak zorunda tutuluyor ve eğer test sonucu pozitif ise çalışması reddediliyor ya da işten çıkarılıyorsa ya da çalışanların faydalandığı kolaylıkları elde edemiyorsa bu hak çiğneniyor demektir."

? Ülkemizdeki AİDS hastaları ya da HİV pozitif insanlar haklarının ne şekilde ihlale uğradığını düşünüyorlar? Buna nasıl engel olunabilir?

Önemli günler

1 Aralık
Dünya AİDS Günü

7 Nisan
Dünya Sağlık Günü

Avrupa'da sağlık ve çevre konusu

Sağlıkla ilgili konuların bazıları çevre sorunlarıyla bağlantılıdır. İklim değişikliği ve ozon tabakası tahribatının sağlık üzerindeki etkilerini analiz etmek üzere Ekim 2001'de bir konferans düzenlendi. Alanın uzmanları "iklim değişikliği ve ozon tabakası tahribatı arasındaki etkileşimin getireceği potansiyel hasarın mühim boyutta olduğu" ve "bunun hem çevreye verdiği hasar hem de sağlık üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak için ivedi bir şekilde eyleme geçilmesi gerektiği" konusunda hemfikirler." ³³

Sağlık ve gençlik

Son yıllarda Avrupa Birliği'ne üye devletlerin birçoğunda çok genç yaşta insanın alkol tüketiminde ortaya çıkan artış endişe verici boyutlara ulaştı. Bunun sonucunda ortaya çıkan zarar dikkate değer nitelikte. Bir karşılaştırmalı risk analizine göre, örneğin, Avrupa'da 15-29 yaş arasındaki dört erkek ölümünden biri alkolle bağlantılı. Ortaya çıkan bu tablo üzerine Dünya Sağlık Örgütü Bakanlar Konferansı (Stokholm, 19-21 Şubat 2001) teması "Gençlik ve alkol" olarak belirlendi. Konferansın amacı Avrupa Alkol Eylem Planının uygulamaya geçmesine hız vermektir.

Konferans sonunda kabul edilen bildiri aşağıdaki unsurları içermektedir:

1. alkolün gençlerin sağlığı üzerinde büyük etkisi olduğunun kabul edilmesi;
2. ticari ya da ekonomik çıkarlar gözetilmeksizin halk sağlığı/alkol üzerine politikalar geliştirilmesi ihtiyacının tasdik edilmesi;
3. gençlerin politika yapım sürecinde katılımcı olmaları için fırsat yaratılması;
4. alkolün genç insanların sağlığı üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak üzere ulusal ve yerel düzeyde hedefler belirlenmesi.

Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Komitesi tarafından konuya ilişkin bazı önlemler tavsiye edildi. Bunlardan bazıları şöyle:

- uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi, özellikle Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Teşkilatı (UNICEF), Avrupa İlaç Dernekleri Forumu (*European Forum of Medical Associations*) ve Dünya Sağlık Örgütü arasında;
- gençlerle ve gençlik örgütleriyle iletişimin bölgesel olarak devam ettirilmesi;
- alkollü içeceklerin gençlere tanıtımını takip ve kontrol eden bir sistem oluşturulması.

? Bu tavsiyelerin toplumunuz bünyesinde ya da ülkenizde uygulamaya geçilmesi için somut ve pratik bir eylem listesi geliştirebilir misiniz?

Yukarıdaki tavsiyelerde üzerinde durulduğu gibi, genç insanlar sağlık sorunlarıyla ilgili etkinlik ya da programların –önleme ve müdahale yöntemiyle– stratejik ortakları olabilir ve olmalıdır. Sağlık alanında aktif olarak çalışan gençlik örgütleri vardır, bunlardan biri dünyanın dörtbir yanında gençlik bölümleri olan Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu'dur. Avrupa Sağlıklı Okullar Ağı (*European Network of Health Promoting Schools*); Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Komitesi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi tarafından başlatılmış olan üç ortaklı bir projedir. Proje, eğitim sistemi içinde sağlığın daha iyi bir düzeye yükseltilmesinin öneme odaklanır. Bunun için de sağlık ve eğitim uzmanlarının topluluk/toplum üyeleriyle işbirliği yapması gerekir.

Sağlık hakkı

Sağlık hakkı bir dizi uluslararası insan hakları aygıtında ifade edilmiştir. Buna örnek Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 12. maddesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 24. maddesidir. Avrupa özelinde ise Avrupa Sosyal Şartı'nın 13. maddesi sağlık hakkına geniş yer vermektedir:

“Sözleşmenin tarafları sağlık ve sosyal yardım hakkının etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamak için:

1. Yeterli olanağı bulunmayan ve kendi çabasıyla veya başka kaynaklardan, özellikle bir sosyal güvenlik sisteminden yararlanarak böyle bir olanak sağlayamayan herkese yeterli yardımı sağlamayı ve hastalık halinde bunun gerektirdiği bakımı sunmayı;
2. Böyle bir yardım görenlerin, bu nedenle siyasal ve sosyal haklarının kısıtlanmasını önlemeyi;
3. Herkesin, kişisel veya ailevi mahrumiyet halini önlemek, gidermek ya da hafifletmek için gerekebilecek öneri ve kişisel yardımları uygun kamusal ya da özel hizmetler eliyle alabilmesini sağlamayı;
4. Bu maddenin 1. 2. ve 3. fıkralarında değinilen hükümleri, ülkelerinde yasal olarak bulunan başka Akit Tarafların vatandaşları ile kendi vatandaşlarını eşit tutarak, 11 Aralık 1953'te Paris'te imzalanmış olan Avrupa Sosyal ve Tıbbi Yardım Sözleşmesi ile üstlendiği yükümlülükler uyarınca uygulamayı taahhüt ederler.”

1999 Dünya Sağlık Raporu ise ulusal hükümetler, uluslararası toplum ve sivil toplum için aşağıda aktarılan dört çalışma alanını belirlemiştir:

1. *yoksul insanların hastalıklarının azaltılması için sağlık sistemlerinin asgari sayıda müdahale ile en yüksek etkiyi yapacak şekilde getirilmesi.* Sıtmayı kontrol altına almak üzere sorumluluk alınması, veremin kontrol altına alınması için daha geniş çaplı bir çabaya girilmesi, anne ve çocuk sağlığı ve beslenmesine yoğunluk verilmesi ve aşı programlarının daha geniş çapta uygulanması bu plan kapsamında yer alıyor.
2. *ekonomik krizlerin, sağlıksız bir çevrenin ya da insanların tehlikeli davranışlarının yolaçtığı olası sağlık tehditleri ile mücadele edebilecek sağlık sistemlerinin oluşturulması.* En büyük tehditlerden biri sigara bağımlılığıdır. Sigara tüketiminin kontrol altına alınması için girilecek ortak bir çalışma milyonlarca 'vaktinden önce' ölüme engel olabilir. Diğer öncelik alanları arasında mikrop öldüren ilaçlara karşı oluşan dirençle mücadele etmek ve ortaya çıkan yeni hastalık tehditlerine karşı önlemler geliştirmek yer alıyor. Bunların yanısıra çocuk felcinin tamamen yok edilmesi ve sağlıklı yaşam tarzının (daha temiz hava ve su, yeterli düzeyde hijyen, sağlıklı beslenme ve daha güvenli ulaşım) geliştirilmesi kritik öncelikler arasındadır.
3. *ücretsiz (ya da düşük ücretli) klinik hizmetlere yerinde ulaşım sunan sağlık sistemlerinin geliştirilmesi.* Bunun gerçekleşmesi için kamu maliyesi, hükümet tarafından sunulan sosyal sigorta ya da her ikisi birden gerekmektedir. Ancak bu hizmetler herkese sağlanacak olursa tüm hizmetlerin sunulamayacağı da anlaşılmaktadır. Bu yüzden uygun maliyetli hizmetlere öncelik verilmelidir. En varlıklı ülkelerde bile nüfusun tamamına her durumda her türlü müdahale yapılamamaktadır.
4. *bilgi tabanını genişletmek üzere sağlık hizmetlerinin yatırım yapmaya özendirilmesi.* Bu girişimle yirminci yüzyılda sağlık alanında bir devrim yapılmış oldu. Bu durum yirmi birinci yüzyılda da ilerleme sağlanması için uygun araçları sunar. Bu alandaki en önemli ihtiyaç ise yoksul in-

sanların yaşamını derinden etkileyen bulaşıcı hastalıklar üzerine araştırma ve geliştirme yapılmasıdır. Bununla birlikte ülkelerin kendi sağlık sistemlerini geliştirmeleri için bir enformasyon tabanı oluşturmak gerekir.

Referanslar

The World Health Report, World Health Organisation, www.who.int/whr.

